

7. Zemko M. Strany národnostných menšin a ich voličstvo za prvej ČSR / M. Zemko // Česko-slovenská ročenka. – Brno, 2000. – S.229–244.

8. Готвальд К. Избранные произведения. Том 1. (1925–1938 гг.) / Клемент Готвальд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1957. – 580 с. // Gotval'd K. Izbrannye proizvedeniya. Tom 1. (1925–1938 gg.) / Klement Gotval'd. – М.: Gosudarstvennoe izdatel'stvo politicheskoy literatury, 1957. – 580 s.

Pikovska T. V., senior lecturer of the Department of Law, Faculty of Management and Law, Vinnytsia national agrarian University (Ukraine, Vinnytsia), Tetiana261285@i.ua

National programs of Polish political parties in the First Czechoslovak Republic (1918–1938)

The article is devoted to the Polish national question in the programs of political parties in the First Czechoslovak Republic (1918–1938). During the work on the article, the historical-comparative method, the historical-typological method, the historical-system method were used. The purpose of the article is to highlight the peculiarities of the national programs of Polish political parties, to determine their influence on the development of the national question in the interwar Czechoslovakia.

The article analyzes the political sentiments of the Polish political elite and people who were part of the First Czechoslovak Republic. The Polish national question was complicated by the unregulated Polish-Czechoslovak border. Therefore, by 1925, Polish political parties were opposed to cooperation with the Czechoslovak government. Following the signing in 1925 of a liquidation agreement, the main provisions of which were devoted to ensuring the full equality of the Polish minority in the Czechoslovak Socialist Republic and Czech in Poland, the Polish political parties began cooperation with the government of the republic. Since then, all Polish political parties have begun an activist political course, which was respected until 1933. The activist course of Polish parties went down in recession with the onset of the economic crisis. Finally, after the cooperation with the Czechoslovak government, the Polish parties refuse to sign on January 26, 1934. non-aggression treaty between Germany and Poland. From then on, Poland has an anti-Czechoslovak position in international politics, in which the Teshin question played one of the leading roles.

Keywords: national minorities, national issues, Polish national minorities, political parties, First Czechoslovak republic, political program.

* * *

УДК 94(677+63):355.02<1977/1978>

Поспелов А. С.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри Нової та новітньої історії, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Україна, Одеса), andreas.pospelov@gmail.com

Яговкін А. С.,

студент факультету історії та філософії, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Україна, Одеса), antonyahovkin@gmail.com

Ефіопо–сомалійський конфлікт 1977–1978 років ТА РОЛЬ В НЬОМУ ВЕЛИКИХ ДЕРЖАВ

Розглядається питання створення сфер впливу в країнах Африки, зокрема в Ефіопії та Сомалі Радянським Союзом, Китайською Народною Республікою та Сполученими Штатами Америки за часів «холодної війни». Показані методи боротьби союзників і система впливу на них. Особливу увагу приділено опосередкованій участі зазначених країн в локальних конфліктах і наслідки протистояння двох країн соціалізму в період 1977–1978 рр.

Ключові слова: Огаден, «холодна війна», соціалізм, ідея «Великого Сомалі», агресія, збройний конфлікт.

Ефіопо–сомалійський конфлікт 1977–1978 рр. є одним з найзапекліших регіональних часів «холодної війни». Його унікальність полягає в тому, що за своїм географічним охопленням, задіяними політичними і матеріальними силами він виходить за рамки класичного

протистояння між СРСР та США і являє собою фактично конфлікт трьох рівнів: американо–радянський регіональний, радянсько–китайський локальний та виключно сомалійсько–ефіопський – міждержавну класичну війну інтернаціоналізованого характеру, яка вийшла з внутрішніх конфліктів в провінціях Огаден та Еритрея.

В пострадянській та західній літературі, фахівці постійно приділяють увагу першому конфлікту, розглядаючи його в рамках системи міжнародних відносин, та третьому, оцінюючи його виключно з військово–політичної точки зору. Між тим другий шар ефіопо–сомалійського конфлікту, тобто боротьба СРСР та КНА на Африканському Розі залишився досі поза увагою істориків.

На протязі всього XIX сторіччя єдиною незалежною державою в Африці і в тому числі на Африканському Розі, залишалася Ефіопія. В другій половині століття, починаючи з 1860–х рр. Африканський Ріг став об'єктом колоніальної експансії з боку Великої Британії, Франції, а з 1880–х рр. італійського королівства, яке намагалось як скоріше захопити ті африканські землі, що ще не були захоплені іншими, більш розвинутими колоніальними імперіями. Тільки у 1887 році Великобританії вдалося захопити Північну частину Сомалійського півострова, яка відтоді почала зватися Британське Сомалі. Через рік Франція змогла захопити невелику частину Північного Сомалі (тепер Джибуті) і лише у 1889 р. Італія встановила своє колоніальне панування над Півднем Сомалійського півострова, яке було перетворено у «Італійське Сомалі». Однак, на цьому італійці не зупинилися. Їх війська на початку 90–х рр. XIX сторіччя неодноразово входили на терени Ефіопії, доки у 1896 р. не зазнали поразки в битві при Адуа, від ефіопів, на чолі котрих був імператор Менелік II. Фактично це була перша поразка європейської армії від військ африканських народів. Тому відстояв свою незалежність, керівники Ефіопії самі почали вести активну зовнішню політику. Так, ще у 1891 р. Менелік II надіслав листа урядам країн Європи про те, що його країна вважає своїми території Еритреї та пустелі Огадена, а також частину Судана до міста Хартум включно. Хоча з усіх цих територій Ефіопія здобула у 1898 р. пустелю Огаден, а у 1897 році Еритрею окупувала Італія, остання, разом з Великобританією та Францією, пішла на ухвалення договору про кордони з Ефіопією, який був підписаний 1908 р. в Адіс-Абебі.

Такий стан зберігався до 1935 р., коли фашистська Італія розпочала другу італо–ефіопську війну 1935–1936 рр. Не дивлячись на жорсткий опір ахмарців, італійці які мали майже абсолютну перевагу в озброєннях змогли захопити Ефіопію, та на деякий час перетворити її у свою колонію, хоча остаточно опір місцевого населення вони подолати не змогли [7, с. 156–167]. Але це не завадило 9 травня 1936 р. Беніто Муссоліні оголосити Італію імперією.

Під час італо–ефіопської війни 1935–1936 рр. Ефіопський імператор Хайле Селасіє I перебував у Європі, намагаючись здобути підтримку з боку європейських країн, але невдало. Однак він отримав авторитет серед урядів країн заходу, завдяки чому, згодом європейські лідери заплещували очі на той геноцид, що творився в підвладній йому країні [4, с. 503–518].

В ході Другої світової війни у 1941 р. британські війська на чолі з генералами Канінгемом та Платтом за допомогою місцевого населення визволили Ефіопію та Еритрею від фашистів. У 1944 р. Хайле Селасіе повернувся в свою столицю Адіс-Абебу, хоча до 1948 р. ця країна, разом з Еритрею та Огаденом з Сомалі перебували під управлінням британської колоніальної адміністрації. В той же період англійці над провінцією Тіграй (північ Ефіопії) поставили губернатора який став добиватися відокремлення від Ефіопії.

З 1946 р. британці намагалися вирішити долю Африканського Рогу. План міністра закордонних справ Бевіна, про створення Великого Сомалі не знайшов відгуку і тому з 1950 р. ці території були передані під управління ООН. Остання передала Еритрею та Огаден Ефіопії 15 вересня 1952 р., а Сомалі знов опинилося під владою Великобританії та Італії, хоча вже як підмандатні території. Тільки після спеціального рішення Генеральної Асамблеї ООН від 14.05.1959 р. Великобританія змушена була надати незалежність Британському Сомалі 26 червня 1960 р., а 1 липня 1960 р. Британське та італійське Сомалі об'єдналися в єдину незалежну державу – Республіка Сомалі [13].

Таким чином Африканський Ріг був розділений за історичними та етно-конфесійними ознаками. Але приєднання Огадена та Еритреї до Ефіопії не було продиктовано вищезазваним принципом. Цей крок був прийнятий через стратегічні відносини Заходу з Ефіопією, а точніше з її імператором Хайле Селасіе. Більш того Еритрея для Ефіопії була стратегічно важливою територією, оскільки вона (тобто Еритрея) була єдиним виходом до моря (Червоного) для Ефіопії, а значить – єдиним шляхом що зв'язував її зі світом. Не дивно, що відразу після приєднання Еритреї до Ефіопії, там розпочалася збройна боротьба під сепаратистськими гаслами, яку підігрівала політика Адіс-Абеби, що ліквідувала місцеве самоврядування в Еритреї. У 1958 р. ця боротьба отримала організаційні норми, через створення в Каїрі Фронту визволення Еритреї (ФНО) на чолі з Османом Салехом Собхе.

Отже як ми вже зазначили, Африканський Ріг до середини 1960-х рр. був традиційною сферою впливу країн Заходу. Великобританія й США з часів Другої світової війни активно співробітничали з Ефіопією (Абссінією), довгий час чи не єдиною незалежною державою Африки. Вони ж на її користь вирішили й долю колишньої італійської колонії Еритреї, яка у 15.09.1952 р. була приєднана до цієї країни. Причина тут виключно в стратегічних міркуваннях – міцна Ефіопія буде такою лише маючи вихід до моря. А маючи чисельне населення, що керується монархічною владою імператора Хайле Селасіе, Ефіопія ставала проводарем інтересів Заходу в Східній Африці і в стратегічно важливій зоні Червоного моря. Тому не дивно, що співробітництво як мінімум Вашингтону з Адіс-Абебою будувалося виключно на військово-стратегічних засадах. Про це свідчить хоча б військова допомога Ефіопії від Сполучених Штатів. Так за період з 1953 по 1974 рр. вона склала 2 мільярди 786 мільйонів доларів, тоді як допомога по економічній лінії – усього 35 мільйонів доларів [18, р. 67–68].

Саме тому, коли 12 вересня 1974 р. в країні відбувся військовий переворот і групою офіцерів з Координаційного комітету збройних сил (DERG) було

скинуто імператора Хайле Селасіе, відносини між Вашингтоном і Адіс-Абебою не погіршилися суттєво. В першу чергу через тривалу майже з 1948 р. серію внутрішніх конфліктів в Еритреї, провінції Тіграй та в Огадені [17, р. 354]. Більше того, вони здавалось навіть були укріплені, так як скориставшись заколотом в Адіс-Абебі. 23 листопада 1974 р. еритрейські повстанці прорвали фронт і оточили біля Асмари (адміністративний центр Еритреї) майже усю ефіопську армію [5, с. 397].

В цій ситуації уряд DERG майже панічно шукав допомоги ззовні. Вже на початку 1975 р. революційне керівництво Ефіопії на чолі з генералом Тефері Бені почав майже відкрито зондувати ґрунт в різних країнах щодо отримання військово-технічної допомоги. Запитання щодо постачання зброї отримали не тільки США, а й і СРСР. Підставою для цього була активна підтримка еритрейських повстанців з боку Лівії та НДРЙ, а через неї і з Іраку. В США цілком розуміли, що перемога просоціалістично налаштованих еритрейців є прямою загрозою не тільки виключно інтересам США (як раз в Асмарі з 1953 р. знаходився американський пункт стратегічного зв'язку [9, с. 379]) а й інтересам Ізраїлю і його судноплавству по Червоному морю [8, с. 211].

Москва ж чекала на розвиток подій, хоча від співробітництва з новою Ефіопією, яка з кінця 1974 р. оголосила себе офіційно соціалістичною країною не відмовлялася. Лише в квітні 1976 р., коли керівництво Ефіопії оголосило програму «поглиблення національно-демократичної революції» і взяло орієнтацію на СРСР, Москва пішла на активне співробітництво з цією країною у військовій сфері і вже наприкінці року, по західним свідченням було укладено секретну угоду про військову співпрацю на 100 млн. доларів.

Слід зазначити, що в Вашингтоні неправильно розтлумачили сутність ефіопської революції. Американські дипломати, насамперед помічник держсекретаря в справах Африки Вільям Шюфель вважав, що на Ефіопію можна тиснути саме в контексті військової співпраці. По контрактах кінця 1960-початку 1970-х рр. в Ефіопію продовжувало надходити американське озброєння, а її військові кадри готувалися саме офіцерами збройних сил США, які працювали там з ізраїльськими колегами [10, с. 5]. Більше того, в середині дипломатичного відомства США розгорнувся конфлікт між Африканським та Близькосхідним регіональними бюро, щодо «ефіопської політики». Окрім вирішення внутрішніх цілей, цей конфлікт поставив перед американським істеблішментом дилему – заради чого підтримувати Ефіопію. Зовнішньополітичні інтереси США диктували максимальне розширення союзу з Ізраїлем і для цього війна в Еритреї відповідала цілям Близькосхідного бюро. Однак, вплив Африканського бюро, співробітники якого прагнули зберегти американський стратегічний курс в регіоні, виявився пріоритетним.

По-перше, в союзі з активним просуванням Ізраїлю в країні «чорної Африки» він давав можливість Вашингтону мати на нові незалежні держави материка сильний вплив з боку Ефіопії. А по-друге, і це на наш погляд було головне – навіть слабо залежна від США Ефіопія – це якісний вплив на де-факто реального радянського союзника на Африканському Розі – Республіку Сомалі. Саме в ній, генерал Мохаммед Сіад Барре у 1969 р. оголосив себе (вперше в історії Африки)

послідовником «наукового соціалізму», чим домігся від СРСР масштабної допомоги. Якраз у 1974 р. СРСР і Сомалі уклали договір про дружбу і співробітництво. В Сомалі прибули кілька тисяч радянських і кубинських цивільних та військових фахівців, розпочалися масштабні поставки зброї та військової техніки. У відповідь СРСР отримав можливість побудувати для своїх потреб ряд об'єктів в порту Бербера, насамперед пункт базування для атомних підводних човнів, військовий аеродром 1-го класу, вузли зв'язку і радіоелектронної розвідки [11, с. 11]. В умовах «холодної війни» це давало Москві отримати майже постійну військово-морську присутність в Індійському океані, що якісно впливало на стратегічний баланс між двома наддержавами на користь СРСР.

Між тим, 2 лютого 1977 р. владу в DERG захопив майор Менгісту Хайле Маріам, який оголосив прискорення будівництва соціалізму в Ефіопії по всіх лініях. І одним з перших його кроків стало припинення в травні 1977 р. співробітництва зі США. Підставою для цього була майже повна переорієнтація на СРСР, юридична база домовленостей з котрим на той момент складала вже 12 міждержавних угод.

Вже на наступний день після приходу до влади Менгісту Хайле Маріам отримав вітальну телеграму від лідера кубинської революції Фіделя Кастро Рус. Тоді ж, в лютому 1977 р., в Ефіопії вперше з'явилися кубинські генерали на чолі з Арнольдо Очоа, які прибули з Анголи для вивчення обстановки і визначення заходів щодо підвищення боєздатності ефіопської армії, яка ніяк не могла впоратися з партизанами Еритреї. 14 березня 1977 р. в Ефіопію прилетів і сам Фідель Кастро. У тісному спілкуванні з Менгісту і його соратниками він обговорив розбіжності між Ефіопією, Еритреєю, Джибуті і Сомалі [17, р. 4]. Саме після цієї зустрічі Ефіопія отримує повну підтримку Куби, а з її подачі і Радянського Союзу. Було вирішено створити «соціалістичну» федерацію, яка об'єднувала б Сомалі, Ефіопію, Джибуті і Південний Ємен (НДРЙ) [1, с. 226–227].

Однак Мохаммед Сіад Барре не захотів брати участь у цьому заході. Сомалійський диктатор чудово розумів, що при владі в «федерації» залишиться тільки один і без сумнівів ним буде лідер найбільшої і найнаселенішої країни «федерації» – Менгісту Хайле Маріам. Тому замість входження в «федерацію» Сіад Барре задумав відібрати в слабкій поки що Ефіопії район Огаден, де проживали племена ісса сомалійського походження, і тим самим частково реалізувати давно зрілу ідею створення «Великого Сомалі». Генерал Мохаммед Сіад Барре планував за два-три місяці розгромити ефіопську армію, вважаючи, що за такий короткий термін ніхто Ефіопії допомоги не в змозі.

Між тим, вже з травня 1977 р. розпочалися масштабні поставки зброї в Ефіопію з СРСР, ЧССР і НДР. Радянські фахівці і радники направляються в Ефіопію на підставі розпорядження Ради Міністрів СРСР №1823 від 13 серпня 1977 р. Однак ще раніше наказами Міністра оборони СРСР і головкомандуючих видів збройних сил СРСР в Ефіопію відряджаються радянські військові фахівці. Головним військовим радником призначається заступник командувача Повітряно-десантних військ (ПДВ) генерал-лейтенант П. Чаплигін. Факт призначення генерала ПДВ головним військовим радником знайшов своє відображення в темпі (виключно військово-

транспортною авіацією) й номенклатурі поставок озброєння в Ефіопію. Зокрема, Ефіопія стала однією з небагатьох країн, куди поставлялися авіадесантної самохідні установки АСУ-57 і бойові машини десанту БМД-1 [11, с. 42].

В цих умовах генерал Барре ініціював 23 липня 1977 р. вторгнення в провінцію Огаден, де у 1964 р. сомалійська армія зазнала першої поразки від вишколеної американцями армії імператорської Ефіопії. Тепер на користь сомалійцям грав фактор раптовості, повної мобілізації заради «ідеї Великого Сомалі» не тільки громадян Сомалі але й населення Огадену, а також фактор розпочатих структурних змін в ефіопській армії. Не останнім став і аспект вибору, який сомалійський диктатор намагався поставити як перед Москвою (кого з союзників підтримати – старого, надійного і стратегічно важливого Сомалі, чи нового і географічно більшого – Ефіопію) так і перед Вашингтоном (Ефіопія вже радянський союзник, Сомалі може бути союзником США з чудовою військово-морською базою в Бербері). А для того, що б цей аспект спрацював, в перший же день війни, Сіад Барре оголосив Огаден частиною Сомалі і звернувся за допомогою до всіх мусульманських країн (головним чином союзників США), і до КНР.

У ситуації, що виникла, в Москві чудово розуміли, що Сомалі цілком реально може потрапити у сферу впливу КНР, що в той час було навіть більш небезпечно ніж попадання країни під вплив США. Причому ні СРСР ні США ні при яких обставинах не могли втратити сферу впливу в Східній Африці. Саме через це, США, відразу ж після початку війни за Огаден і офіційної відмови Сіада Барре від марксизму політично підтримали Сомалі в боротьбі за національну ідею, але Мохамед Сіад Барре чекав насамперед військову підтримку, і саме тут СРСР отримав колосальну перевагу в цьому конфлікті. У вищому керівництві Радянського Союзу розуміли, що американці ні в якому разі не будуть поставляти зброю, а тим паче військових в Могадішо, оскільки нещодавній в'єтнамський провал сильно підірвав довіру американського суспільства до вищого керівництва країни. Тому США в даному конфлікті відігравали скоріше роль спостерігача (хоча в той же час вели переговори з КНР). СРСР в свою чергу зробив ставку на Ефіопію, як країну, яка де-факто стала жертвою прямої агресії. Саме формулювання «Сомалійська агресія 1977–1978 рр. проти Ефіопії» стало офіційною класифікацією цього конфлікту в СРСР і дуже швидко знайшло своє закріплення в довідково-енциклопедичній літературі «для військових» [3, с. 691]. Така оперативність радянської офіційної історіографії характерна лише для цього конфлікту, що підтверджує вкрай важливу роль радянського вибору літа-осені 1977 р.

Такий вибір, на наше переконання, був обумовлений не стільки регіональними аспектами протистояння зі США в рамках «холодної війни», скільки небезпекою отримання її нового фактичного і ідеологічного фронту у вигляді Китайської Народної Республіки. Саме КНР в кінці 1970-х років основним суперником СРСР в конфлікті на Африканському Розі і в цілому у зовнішній політиці в рамках соціалістичного табору і країн «третього світу», яка намагається створити свою сферу впливу [14]. На той час Пекін вже давно вважав своїм головним ворогом не «імперіалізм» США, а

«соціал-імперіалізм і гегемонізм» СРСР. Цим сповна скористалися американці, адже тепер вони могли діяти проти СРСР найбільшою сухопутною армією. Тож не було великою несподіванкою, що США дуже зраділи такому великому «другому фронту» проти Москви і вже готували грандіозну програму модернізації китайської армії, адже загартування в Огаденській війні китайські аналоги радянської техніки з тріском провалили.

12 листопада 1977 р. в Москву з офіційним візитом прибув лідер Ефіопії Менгісту Хайле Маріам. Його вояж, що тривав майже 2 тижні носив характер ухвалення стратегічних угод майже по усьому спектру економічних і політичних відносин між двома країнами [2, с. 4–32]. Тобто мова йшла про домовленості вже мирного часу (так в офіційному джерелі, хоча насправді, Менгісту прибув за військовою допомогою з боку СРСР та інших країн соціалізму, однак точні дані як про ці перемовини «спеціального» характеру, так і про реально ухвалені обсяги допомоги Москви й досі не відомі).

Розуміючи те, що Москва і де-факто і де-юре відмовилася від підтримки Сомалі, 13 листопада 1977 р. Сіад Барре оголосив всіх радянських і кубинських громадян на теренах країни персонами non grata. Причому урядом країни було відпущено лише тиждень на евакуацію представників СРСР і Куби, а всі їх матеріальні цінності оголошені конфіскованими. Цим кроком сомалійський керівник намагався зберегти інфраструктуру бази в Бербері як ключовий елемент в дипломатичній «грі» з американцями. Однак 20 листопада в гавань столиці Сомалі Могадішо увійшов великий десантний корабель Тихоокеанського флоту проекту 1171 «50 років шефства ВЛКСМ» і висадив десант 55-ї дивізії морської піхоти. Радянські бійці не тільки змогли швидко евакуювати громадян соціалістичних країн з Сомалі, а й ліквідувати всю стратегічну інфраструктуру бази Бербера. Одночасно кораблі 8-ї оперативної ескадри ВМФ СРСР заблокували узбережжя країни і не дали інтернаціоналізувати конфлікт ані країнам заходу, ані мусульманським державам [12].

Саме цими кроками війна за Огаден політично була виграна СРСР. Розгром сомалійської армії був лише справою часу, яку прискорила активна військово-технічна допомога Москви [15, с. 169]. Вона виявилась абсолютно неочікуваною на Заході, рівно як і героїзм та професіоналізм кубинських воїнів-інтернаціоналістів, що зробили основу «погоду в цій війні».

Як наслідок, програвша війну Республіка Сомалі без бази в Бербері, виявилась не потрібною США. І хоча територія країни і увійшла у склад Центрального командування збройних сил США, це не розширило сферу впливу Вашингтону в Африці [8, с. 64, 67]. Що ж до КНР, то лише постачанням військової техніки китайського виробництва, але радянських зразків, Пекін намагався за рахунок Сомалі отримати свою сферу впливу в Східній Африці, але в підсумку, трохи пізніше сам потрапив під сферу впливу США. Також, як нам здається КНР випробовував своє озброєння проти радянського, щоб зрозуміти, чи готовий Китай, в разі необхідності вести повномасштабну війну з СРСР. Однак марно – КНР в той час вимушена була продавати зброю, а у Сомалі коштів вистачило максимум на полк китайських винищувачів J-6 (MiG-19C) [16, с. 14–15] і невеликий арсенал наземної техніки.

Список використаних джерел

1. Бальфур С. Фидель Кастро: Пер. с англ. – Ростов–на–Дону: Феникс, 1997.
2. Визит Менгисту Хайле Мариам в СССР 12–26 ноября 1977 года. Документы и материалы. – М.: Политиздат, 1977.
3. Военный энциклопедический словарь / Под ред. Н. В. Огаркова. – М.: Военное издательство, 1984.
4. Вожди и тираны XX века / под ред. Гришко Р. Н. – Минск: Современный литератор, 1997.
5. Войны второй половины XX века / под ред. А. Гордиенко. – Минск: Литература, 1998.
6. Горносталев А. Объекты инфраструктуры в интересах Объединённого Центрального командования США // Зарубежное военное обозрение. – 1989. – №11. – С.64–72.
7. История Второй Мировой войны 1939–1945 гг. / под ред. Н. В. Огаркова. – М., 1975.
8. Кальвокоресси П. Мировая политика 1945–2000. – М.: Международные отношения, 2003. – Книга 2.
9. Лавренов С. Я., Попов И. М. Советский Союз в локальных войнах и конфликтах. – М.: АСТ, 2003.
10. Mashin V. Persidskiy zaliv v planakh i politike Zapada. – М.: Международные отношения, 1985.
11. Мураховский В. И. Война между Эфиопией и Сомали / Под ред. Г. В. Шубина. – М.: Центр стратегической конъюнктуры, 2016.
12. Независимое военное обозрение. – 1997. – №43.
13. Новейшая история арабских стран Африки / под ред. А. А. Громыко. – М.: Наука, 1990.
14. Поспелов А. С. СРСР, КНР та КНДР – центри сил соціалістичного табору в локальних та регіональних конфліктах 1970–1980-х рр. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Одеса, 2016. – Вип.12. – С.39–41.
15. Россия (СССР) в локальных войнах и военных конфликтах второй половины XX века / Под ред. В. А. Золотарёва. – М.: Кучково поле, 2000.
16. Федорченко А. Котловский А., Хаустов А. Непризнанный в своём отечестве // Авиация и время. – 1995. – №5. – С.2–15.
17. Fred Halliday Maxine Molyneux «Ethiopia's Revolution from Above» in MERIP Reports No.106 Horn of Africa: The Coming Storm. (Jun. 1982).
18. Gebru Tareke «The Ethiopia–Somalia War». – L., 2005.

References

1. Bal'fur S. Fidel' Kastro: Per. s angl. – Rostov–na–Donu: Feniks, 1997.
2. Vizit Mengistu Khayle Mariama v SSSR 12–26 noyabrya 1977 goda. Dokumenty i materialy. – М.: Politizdat, 1977.
3. Voyennyy entsiklopedicheskiy slovar' / Pod red. N. V. Ogarkova. – М.: Voennoye izdatel'stvo, 1984.
4. Vozhdi i tirany XX veka / pod red. Grishko R. N. – Minsk: Sovremennyy literator, 1997.
5. Voyny vtoroy poloviny XX veka / pod red. A. Gordiyenko. – Minsk: Literatura, 1998.
6. Gornostalev A. Ob'yekty infrastruktury v interesakh Ob'yedinonogo Tsentral'nogo komandovaniya SSHA (USA) // Zarubezhnoye voyennoye obozreniye. – 1989. – №11. – S.64–72.
7. Istoriya Vtoroy Mirovoy voyny 1939–1945 gg. / pod red. N. V. Ogarkova. – М., 1975.
8. Kal'vokoressi P. Mirovaya politika 1945–2000. – М.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 2003. – Книга 2.
9. Lavrenov S. Y., Popov I. M. Sovetskii Soyuz v lokal'nykh voynakh i konfliktakh. – М.: AST, 2003.
10. Mashin V. Persidskiy zaliv v planakh i politike Zapada. – М.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 1985.
11. Murakhovskiy V. I. Voyna mezhdru Efiopiyey i Somali / pod red. G. V. Shubina. – М.: Tsentr strategicheskoy kon'yunktury, 2016.
12. Nezavisimoye voyennoye obozreniye. – 1997. – №43.
13. Noveyshaya istoriya arabiskikh stran Afriki / pod red. A. A. Gromyko. – М.: Nauka, 1990.
14. Pospelov A. S. SRSR, KNR ta KNDR – tsentri sil sotsialistichnogo taboru v lokal'nikh ta regional'nikh konfliktakh 1970–1980-kh rr. // Naukoviy visnik Mizhnarodnogo humanitarnogo universitetu. – Odesa, 2016. – Vip.12. – S.39–41.
15. Rossiya (SSSR) v lokal'nykh voynakh i voyennykh konfliktakh vtoroy poloviny XX veka / Pod red. V. A. Zolotarova. – М.: Kuchkovo pole, 2000.

16. Fedorchenko A., Kotlovskiy A., Khaustov A. Nepriznannyy v svoym otechestve // *Aviatsiya i vremya*. – 1995. – №5. – S.2–15.

17. Fred Halliday Maxine Molyneux «Ethiopia's Revolution from Above» in MERIP Reports No.106 Horn of Africa: The Coming Storm. (Jun. 1982).

18. Gebru Tareke «The Ethiopia–Somalia War». – L., 2005.

Pospelov A. S., *Candidate of Historical Sciences (Ph.D.), Associate Professor of the department modern history of Odessa I. I. Mechnikov National University (Ukraine, Odessa), andreas.pospelov@gmail.com*

Yahovkin A. S., *student of the Faculty of History and philosophy of Odessa I. I. Mechnikov National University (Ukraine, Odessa), antonyahovkin@gmail.com*

The Ethiopian–Somali conflict of 1977–1978 and the role of the great countries in it

The issue of creating a sphere of influence in African countries, especially in Ethiopia and Somali by the USSR, The People's Republic of China, North Korea, Cuba, and the USA in the «Cold War» time is treated in the article. The methods of struggle among alliance partners and the system of influencing on them are shown. More attention is paid on participation of the given countries in local conflicts and on consequences of two socialistic countries political stand of in period between 1977–1978.

Keywords: Ogaden, Soviet Union, «Cold War», socialism, idea of the «Great Somali».

* * *

УДК 94(477)«19»:930.1(477)

Чумак С. І.,

кандидат історичних наук,
начальник факультету, Військова академія
(Україна, Одеса), Stanislav-258@ukr.net

Функціонування Генерального штабу СРСР в роки Другої світової війни за матеріалами збірників «Русский Архив. Великая Отечественная»

На основі ґрунтовного аналізу документів збірників «Русский Архив. Великая Отечественная» розглянуто функціонування Генерального штабу СРСР в роки Другої світової війни. На перших порах війни вище керівництво та особисто Й. Сталін недооцінювали значення Генерального штабу. Його становлення як основного плануючого, організуючого та керуючого органу Верховного Головнокомандування відбувалося вже в ході війни. Аналіз матеріалів збірників свідчать, що з часом головними в роботі Генерального штабу стали саме питання планування, підготовки та ведення стратегічних операцій. Важливими аспектами роботи Генерального Штабу в роки війни були: штабно-організаційна діяльність. Ефективність діяльності Генштабу залежали від оперативності ведення розвідки, а також від повноти, достовірності та своєчасності отримання розвідувальної інформації. Висвітлено успіхи та невдачі Генерального Штабу в плануванні та проведенні стратегічних операцій.

Ключові слова: Друга світова війна, «Русский Архив. Великая Отечественная», Генеральний Штаб.

В сучасному українському суспільстві як ніколи актуальна тема війни. Відомо, що під час війни першою страждає правда, адже всі ворогуючі сторони переходять на рамки військової пропаганди. Події Другої світової війни вже стали історією. В радянський час про неї було написано тисячі робіт: дослідницьких, мемуарних, публіцистичних, художніх. У них розкривається хід та значення бойових дій на радянсько–німецькому фронті, масштаби боротьби в тилу ворога, роль радянського тилу, патріотизм та героїзм на фронті та в тилу, вплив перемоги СРСР на подальші долі країн.

Проте період сталінізму, потім епоха застою та соціальних викривлень наклали відповідний відбиток і на літературу, і на історичні документи та джерела того

періоду. Аналіз опублікованих джерел та літератури про війну свідчить, що вони поряд зі значними досягненнями в усіх областях не позбавлені елементів тенденційності, яка проявлялась перш за все у підпорядкуванні історії політиці. Аж до розпаду СРСР історіографія та джерелознавство війни протягом всього свого існування контролювалася згори, Центральним Комітетом КПРС, і фактично була галуззю партійної пропаганди.

Опублікована в роки війни історична література носила в основному оперативний, публіцистичний характер. Вона узагальнювала значний фактичний матеріал, але її джерелознавча база була дуже обмежена, що негативно позначалося на глибині досліджень. Але вже на тому етапі формувалися концепції, закладалися військово–політичні, економічні та загальноісторичні оцінки. Їх основою служили виступи та накази Й. Сталіна. Із закінченням війни обсяг історичної літератури про Велику Вітчизняну війну збільшився. Це були головним чином книги та статті про окремі операції і битви, насамперед про Московську та Сталінградську.

У викривленні історіографії війни, в інтерпретації і осмисленні подій 1941–1945 рр. брав особисту участь Й. Сталін. Його праця «О Великой Отечественной войне Советского Союза» [4], що видавалася в 40–50-х роках масовими накладами, стала своєрідною хрестоматією з історії війни і по суті перетворилася на цитатник, на основі якого робились некоректні висновки й узагальнення дослідників.

Більшість архівних матеріалів лишались для дослідників закритими. Особливо це стосувалося документів вищих органів державного та військового керівництва. У цьому відношенні західні історики мали значні переваги перед радянськими. Вони могли вільно користуватися німецькими архівними матеріалами, які після війни опинилися у американців та на комерційній основі надавалися всім бажаним. Натомість в СРСР часом документи робили спеціально непридатними для розкриття історичної правди, приписами або замовчуванням ускладнюючи справжній стан справ [1, с. 185].

Із засудженням в 1956 р. культури Й. Сталіна в радянській історіографії настав новий етап. У перше десятиріччя після XX з'їзду КПРС відбувалися відчутні зрушення, пожвавилася науково–дослідницька практика. Та найважливіше, що поступово почалося звільнення від сталінської концепції війни, догматичних схем і штампів.

Однак справжній прорив у дослідженні війни стався після розпаду Радянського Союзу та ліквідації ідеологічного нагляду над історичною наукою з боку КПРС. Логічно, що жодне історичне дослідження не можливе без ґрунтовної джерельної бази. Тому важливим кроком стала публікація великого масиву джерел з історії радянсько–німецької війни на сторінках багатотомного фундаментального видання «Русский Архив. Великая Отечественная». Аналіз вміщених у збірниках матеріалів відкриває шлях до виявлення особливостей будівництва радянських Збройних Сил, а також вивчення процесів по удосконаленню системи органів воєнно–політичного керівництва, які тривали у воєнні роки.

Ця тематика найбільш повно відображена у спеціальних збірниках, в яких містяться матеріали центральних партійно–державних органів: накази